

NUOMONĖS

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETAS574-OJI EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETO PLENARINĖ SESIJA,
2022 12 14–2022 12 15Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Lyčių aspektu grindžiamų
investicijų nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose

(nuomonė savo iniciatyva)

(2023/C 100/02)

Pranešėja **Cinzia DEL RIO**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Reglamentavimo pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2022 11 8
Priėmimas plenarinėje sesijoje	2022 12 14
Plenarinė sesija Nr.	574
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	163 / 5 / 14

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK dar kartą pabrėžia, kad tik didesnė ir geresnė ekonominė bei socialinė konvergencija Europos Sąjungoje gali padėti užtikrinti visišką lyčių lygybę ir skatinti lygias galimybes, daugiausia dėmesio skiriant veiksams ir strategijoms pagal Europos socialinių teisių ramstį.

1.2. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad daugumą nacionalinių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų (NEGADP) valstybės narės parengė neatlikusios poveikio *ex ante* vertinimo dėl atskirų investicijų, kuriomis siekiama panaikinti lyčių nelygybę ir sudaryti palankesnes sąlygas moterims patekti į darbo rinką ir joje išlikti. Tik nedaugelis valstybių laikėsi strateginio požiūrio įgyvendindamos konkrečias ir kompleksines priemones bei reformas šešiomis NEGADP numatytais investicijų kryptimis. Europos Komisijos patvirtinta metodika grindžiama įgyvendintų priemonių veiksmingumo poveikio vertinimu. Todėl EESRK rekomenduoja Europos Komisijai vertinimo etape patvirtinti palyginamus konkrečius rodiklius, pagal kuriuos būtų galima įvertinti pažangą šiose srityse: vienodas darbo užmokestis, galimybės patekti į darbo rinką, darbo ir namų ruošos laiko derinimas, moterų savarankiško verslumo skatinimas.

1.3. Tarp priemonių, įtrauktų į NEGADP, numatyti tiesioginiai ir netiesioginiai veiksmai, turintys skirtingą poveikį trumpuoju arba vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu, kuriais siekiama skatinti moteris įsidarbinti ir išlaikyti darbo vietą, tačiau pagal sistemą, kuri yra fragmentiška ir nevienoda įvairiose šalyse. EESRK mano, kad įgyvendinant NEGADP pirmiausia reikia stiprinti tiesioginius ir netiesioginius veiksmus, kuriuos įgyvendinant reikės konkrečių ir ilgalaikių investicijų planuojant išteklius vidutinės trukmės bei ilguoju laikotarpiu.

1.4. EESRK mano, kad, kalbant apie tiesioginius moterų užimtumo skatinimo veiksmus, pirmenybė turi būti skiriama paskatoms kurti stabilias ir kokybiškas darbo vietas moterims, palyginti su kitomis pavienėmis paskatomis, ir jos neturėtų būti įtrauktos į valstybės pagalbos žemėlapi.

1.5. EESRK ragina sustiprinti nuostatą dėl atliginamųjų priemonių įmonėms, skatinančioms moterų užimtumą, taikant ją visiems viešųjų pirkimų projektams, ir reglamentuoti viešuosius konkursus aiškiai nurodant lyčių lygybės tikslus juos vykdančioms institucijoms.

1.6. EESRK palankiai vertina pagalbą ir paramą savarankiškam verslumui, numatytą kai kuriuose NEGADP, ir tikisi, kad parama taip pat apims finansinį ir vadybos mokymą ir galimybes naudotis finansinėmis priemonėmis.

1.7. Kaip nurodyta Europos Komisijos komunikate dėl lyčių lygybės, EESRK mano, kad įgyvendinant NEGADP svarbu imtis veiksmų mokesčių srityje, pavyzdžiui, mažesnes vidutines pajamas gaunantiems namų ūkiams ir mažiau pasiturintiems nepilnomis šeimoms taikyti mokesčių lengvatas jų papildomoms pajamoms.

1.8. NEGADP numatyti netiesioginiai veiksmai apima investicijas į ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas. EESRK mano, kad pirmiausia reikia investuoti išteklius į paslaugas, padedančias suderinti darbą ir ilgalaikę priežiūrą, teikti papildomas paslaugas ir užtikrinti šių paslaugų prieinamumą mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams.

1.9. EESRK nuomone, nebegalima atidėti konkrečių investicijų į paskatas moterims mokytis technikos ir mokslo institutuose, taip pat dalyvauti gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos universitetinių studijų programose, nes vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu tai gali paskatinti moterų užimtumą sektoriuose, kuriuose šiuo metu daugiausia dirba vyrai.

1.10. EESRK rekomenduoja rengti NEGADP koordinuotai ir taip, kad jie papildytų visus kitus Sąjungos išteklius bei programas, pradedant sanglaudos politikai ir kaimo vietovėms skirtais ištekliais ir programomis. Europos Komisijos vertinime pagal Europos semestrą ir pateikiamose konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose turėtų būti atsižvelgiama į šiuos tikslus lyčių aspekto požiūriu, taikant naujus skaidrius ir suprantamus rodiklius, kuriuos būtų galima palyginti pagal įvairias šalis ir suskirstyti pagal lytį.

1.11. EESRK rekomenduoja, kad biudžeto sudarymas atsižvelgiant į lyčių aspektą visuose viešojo administravimo lygiuose taptų privalomas Europos semestro etapu.

1.12. Iš turimų duomenų matyti, kad daugumoje šalių socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės organizacijos dalyvavo neaktyviai ir nereguliariai. EESRK rekomenduoja jiems visapusiškai dalyvauti įgyvendinant, stebint ir vertinant NEGADP tiek Europos, tiek nacionaliniu ir vietos lygmenimis.

2. Išanga

2.1. Šia nuomone siekiama atkreipti dėmesį į poveikį lyčių lygybės skatinimui darančias reformas ir investicijas, kurias valstybės narės numato NEGADP, remiantis turima informacija, kurią taip pat atnaujiną Europos Komisija, Europos Parlamentas ir Europos Sąjungai pirmininkaujanti valstybė narė. Reikėtų pažymėti, kad Europos lyčių lygybės institutas (EIGE) atlieka tyrimą dėl lyčių lygybės ir lyčių aspekto integravimo gaivinant ekonomiką po COVID-19 pandemijos, skirtą 2023 m. ES Tarybai pirmininkaujančiai Švedijai ⁽¹⁾, susijusį su NEGADP numatytais priemonėmis, kuriomis atsižvelgiama į lyčių aspektą visais planų etapais, nuo programavimo iki įgyvendinimo ir vertinimo, ir į tai, kiek valstybės narės lygybę laiko ekonomikos atsigavimo svertu.

2.2. 2020 m. liepos 21 d. Europos Vadovų Taryba savo išvadose patvirtino Europos ekonomikos gaivinimo priemonę (NGEU) kartu su 2021–2027 m. daugiamete finansine programa (2021–2027 m. DFP). Į DFP ir NGEU tikslus įtrauktas lygių galimybių skatinimas užtikrinant, kad į atitinkamų programų ir priemonių veiklą ir veiksmus būtų įtrauktas lyčių aspektas ir kad jais būtų galima veiksmingai prisidėti prie lygybės užtikrinimo pagal Europos strategiją.

⁽¹⁾ EIGE tyrimas *Gender equality and gender mainstreaming in the COVID-19 recovery* (Lyčių lygybės ir lyčių aspekto integravimas gaivinant ekonomiką po COVID-19 pandemijos), kuris turi būti paskelbtas 2023 m.

2.3. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2021/241⁽²⁾ nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, kuria siekiama remti ekonomikos atsigavimą po pandemijos, skatinti sanglaudą ir investuoti į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką. Reglamente aiškiai nurodyta, kad NEGADP turi būti skatinama lyčių lygybė. EESRK pritaria tam, kad Reglamente pripažįstama priemonių, kuriomis siekiama kovoti su lyčių nelygybe, svarba, nes tai atitinka Europos socialinių teisių ramsčio tikslus.

2.4. 2020 m. rugsėjo 17 d. Komunikate dėl 2021 m. metinės tvaraus augimo strategijos Europos Komisija išdėstė Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės gaires, kuriose valstybės narės raginamos ypatingą dėmesį skirti nepalankioje padėtyje esančioms grupėms, moterims ir jaunimui, kurie patenka į darbo rinką, ir kurti kokybiško darbo galimybes.

2.5. 2021 m. rugsėjo 28 d. ES deleguotajame reglamente nustatyti ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo vertinimo rezultatų bendrieji rodikliai bei išsamūs elementai ir nustatyta 14 rodiklių. Tik keturi nustatyti rodikliai yra suskirstyti pagal lytį⁽³⁾. Pavyzdžiui, 6 ir 9 rodikliai, susiję su įmonėmis, kurioms vadovauja moterys ir kurios gauna paramą, nėra suskirstyti pagal lytį.

2.6. Dėl Rusijos agresijos sukulto karo Ukrainoje augimas gerokai sulėtėjo ir augimo perspektyvos yra neapibrėžtos, visų pirma dėl energijos išteklių tiekimo ir didėjančių išlaidų – veiksmų, lemiančių išlaidų ir investicijų paskirstymą nacionaliniuose biudžetuose. Šis neapibrėžtumas taip pat turės įtakos NEGADP įgyvendinimui.

2.7. Darbo rinka ir visa visuomenė mėgina išbristi iš krizės siekdamas ilgalaikio ekonomikos ir socialinio atsigavimo, kuriuo grindžiami NEGADP ir kuris negalimas nenustačius į lyčių aspektą orientuotos sistemos, skirtos lyčių nelygybės, deja, dėl COVID-19 krizės padidėjusios kai kuriuose gamybos sektoriuose, gyventojų grupėse ir regionuose⁽⁴⁾, problemai spręsti ir įveikti.

3. Bendroji informacija, NEGADP numatyto finansavimo ir skirtų išteklių rengimas

3.1. Praėjusių metų liepos mėn. Europos Komisija pateikė Europos Parlamentui ir Tarybai programos, kurioje taip pat sprendžiamas lyčių nelygybės klausimas, įgyvendinimo peržiūros ataskaitą⁽⁵⁾. Ataskaitoje paaiškinama dabartinė padėtis, susijusi su iš valstybių narių gautais įnašais remiantis jų pateiktais nacionaliniais ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planais, kuriuose nustatyti 25 NEGADP, analizuojamų remiantis šešiais EGADP veiksmų ramsčiais⁽⁶⁾, tiksliniai prioritetai.

3.2. Daugumos valstybių narių pasiūlytų priemonių tikslai yra kompleksiniai ir nebūtinai konkrečiai skirti lyčių lygybei; iš 129 pasiūlytų priemonių iki šiol tik 13 buvo pradėtos įgyvendinti skiriant investicijas. Ne visos valstybės narės numatė reformas ir išteklius, aiškiai skirtus su lytimi susijusioms problemoms spręsti, arba nurodė, kad moterys yra jų gavėjos. Novatoriškos priemonės, skirtos sektoriams, kuriuose dirba mažai moterų, taip pat yra silpnos⁽⁷⁾. Daug dėmesio skiriama vaikų ikimokyklinio ugdymo, priežiūros ir švietimo paslaugoms. Iš Europos Komisijos ataskaitos matyti, kad NEGADP, kuriuose numatytas strateginis požiūris įgyvendinant priemones ir reformas, kuriomis siekiama lyčių lygybės, vykdomi tik keliose šalyse.

3.3. Kitos valstybės narės pirmenybę teikė tam tikroms kryptims, pavyzdžiui, socialinės ir teritorinės sanglaudos priemonėms, daugiausia dėmesio skirdamos lygioms galimybėms, kurios taip pat dažnai atspindi lyčių lygybės tikslą, taip pat priemonėms, skirtoms pažeidžiamoms grupėms, kurios dažnai apima moteris ir jaunimą. Galiausiai priemonėms, skirtoms žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai remti, daugiausia dėmesio skiriant moterų mokymui, nes kai kuriose šalyse

⁽²⁾ 2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (OL L 57, 2021 2 18, p. 17).

⁽³⁾ Šie konkretūs rodikliai yra: a) tyrėjai, dirbantys paramą gaunančiuose mokslinių tyrimų centruose; b) švietimo ir mokymo veiklos dalyvių skaičius; c) asmenų, turinčių darbą arba ieškančių darbo, skaičius; d) paramą gaunančių 15–29 metų jaunuolių skaičius.

⁽⁴⁾ EIGE, *Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic* (Lygybė bei socialinis ir ekonominis COVID-19 pandemijos poveikis).

⁽⁵⁾ COM(2022) 383 final.

⁽⁶⁾ Nyderlandai pateikė NEGADP vėliau nei kitos šalys; Vengrijos NEGADP šiuo metu yra sustabdytas dėl klausimų, susijusių su teisinės valstybės principo laikymusi.

⁽⁷⁾ Žr. 1 išnašą ir straipsnį PNRR „Italijos lyčių nelygybė“ (*Gender Gap e politiche per l'innovazione e la digitalizzazione nel PNRR*): [Italijos nacionalinis ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas, lyčių nelygybė ir nacionalinio ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatyta inovacijų ir skaitmeninimo politika] parengė Marusca de Castries, Universitą degli Studi di Roma Tre ir Barbara Martini, Universitą di Roma Tor Vergata, 2022 m. rugsėjo mėn.

moterims nėra suteikiamos lygios galimybės dalyvauti mokymo ir perkvalifikavimo programose. Reikėtų pažymėti, kad dauguma valstybių narių NEGADP nenurodė smurto dėl lyties kaip vieno iš iššūkių, kuriems turi būti skiriamos paramos priemonės lyčių lygybei remti.

3.4. NEGADP parengti nacionaliniu lygmeniu atlikus ekonominės ir socialinės padėties *ex ante* vertinimą, kai iš esmės jau buvo nustatyti išlaidų prioritetai neatsižvelgiant į lyčių aspektą tiek kalbant apie išteklius, tiek apie pateiktų investicinių projektų turinį. Pirminiame Europos Komisijos pasiūlyme dėl ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės reglamento nebuvo jokios nuorodos į lyčių lygybę kaip tikslą, o moterys nebuvo paminėtos kaip konkrečios paramos gavėjos. Tik vėliau, atsižvelgiant į ekonominės ir socialinės partnerystės bei pilietinės visuomenės organizacijų daromą spaudimą, 2021 m. vasario mėn. paskelbtame reglamente į NEGADP buvo įtrauktas lyčių aspektas. Tai taip pat paaiškina, kodėl lyčių aspektas ir biudžeto sudarymas atsižvelgiant į lyčių aspektą yra įtraukti ne į visus NEGADP, o tik į tuos, kuriuose iš pradžių buvo nustatyta išlaidų ir investicijų klasifikacija pagal lytį.

3.5. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonėje reikalaujama, kad valstybės narės nurodytų, kaip NEGADP sprendžiama lyčių nelygybės problema, tačiau poveikio vertinimas bus atliekamas atsižvelgiant tik į veiksmų, kurių imtasi, veiksmingumą. Todėl svarbu, kad Europos Komisija vertinimo etape įvertintų numatytų veiksmų ir investicijų veiksmingumą, įtraukdama ekonominius ir socialinius partnerius bei pilietinės visuomenės organizacijas, naudodama palyginamus konkrečius rodiklius. Iki šiol surinkti duomenys neatspindi realios padėties nacionaliniu lygmeniu. Todėl šiandien sunku pasakyti, koks yra kai kurių kovos su diskriminacija dėl lyties priemonių, visų pirma kompleksinių priemonių, poveikis šėsiems ramsčiams.

3.6. Iš NEGADP skirtų išteklių šiuo metu neįmanoma susidaryti aiškaus vaizdo apie investicijas, remiamas ne tik pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, bet ir iš papildomų nacionalinių viešųjų ir privačiųjų išteklių, skirtų tik lyčių lygybei įvairiose darbo ir visuomenės srityse. Skirtus išteklius bus galima kiekybiškai įvertinti tik įgyvendinimo etape.

3.7. Tačiau, remiantis Komisijos ataskaita dėl konkrečių lyčių lygybės priemonių nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose, veiksmų procentinė dalis labai skiriasi – nuo 11 % Švedijos skirtų lėšų iki mažiau nei 1 % Kroatijoje, o keliose šalyse – mažiau nei 2 %. Tačiau taip pat reikėtų atsižvelgti į nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose nustatytą netiesioginių priemonių ir tiesioginių bei netiesioginių priemonių, planuojamų naudojant „NextGenerationEU“ Bendrijos išteklius, papildančius NRRPS, pavyzdžiui, REACTEU ir EŽŪFKP (Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai), poveikį.

3.8. Pagal Europos Komisijos ataskaitą ir EIGE surinktą pirminę informaciją, matome fragmentišką vaizdą ir nevienodą padėtį šalyse. Ne visos šalys turi pagal lytį suskirstytus duomenis, nors Europos Komisija jas ragino tai padaryti, kad Europos Komisija, remdamasi kai kuriais bendrais elementais, galėtų reguliariai ir laiku informuoti apie su lytimi susijusias išlaidas, numatytas NEGADP.

3.9. Kadangi ne visos valstybės narės rengdamos NEGADP pateikia *ex ante* išsamią lyčių aspekto analizę, nėra priemonių poveikio papildomoms ir kokybiškoms darbo vietoms bei kvalifikuoto darbo vietoms vertinimo. 14 šalių lyčių lygybę laiko bendruoju kompleksiniu principu ⁽⁸⁾; tik Ispanija nurodė lyčių aspekto integravimo kriterijų visame NEGADP. Italija nustatė konkrečias lyčių lygybės priemones ir išdėstė priemonių poveikį užimtumo didinimui, tačiau susirūpinimą tebekelia realus jų veiksmingumas ir intervencinių priemonių kokybė ⁽⁹⁾. Kitose šalyse lyčių lygybei skatinti buvo numatytos netiesioginės priemonės, pavyzdžiui, investicijos į asmeninio gyvenimo ir profesinės veiklos derinimą, investicijos į priežiūros paslaugas, mokymo gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse skatinimas, darbo sąlygų gerinimas ir mokymas, kurios turės poveikį vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu, tačiau kurių šiandien negalima kiekybiškai įvertinti. Be šių investicijų, kai kurios valstybės narės numatė tiesiogines investicijas, pavyzdžiui, įdarbinimo paskatomas ir palankesnių sąlygų moterų verslumui sudarymui.

⁽⁸⁾ Žr. 1 išnašą.

⁽⁹⁾ Žr. 6 išnašą.

3.10. Kai kurios šalys ypatingą dėmesį skyrė lyčių lygybę skatinantiems viešiesiems pirkimams (angl. *gender procurement*)⁽¹⁰⁾, taikant moterų ir jaunimo įdarbinimo pagal viešąsias sutartis, sudarytas naudojant NEGADP numatytus išteklius, sąlygų priemones. Pageidautina reglamentuoti viešuosius konkursus juos vykdančioms institucijoms aiškiai nurodant lyčių lygybės tikslus.

3.11. Tarp novatoriškų NEGADP šioje srityje paminėtini Ispanijos, Italijos ir Prancūzijos NEGADP. Ispanijos NEGADP priimtas svarbus įpareigojimas: visose viešojo administravimo procedūrose atsižvelgti į lyčių aspektą. Italijos NEGADP nustatytos lygių galimybių gairės NEGADP finansuojamoms sutartims, pagal kurias numatyta įtraukti atlyginamąsias priemones ir pavyzdines sąlygas į pranešimus apie konkursus, suskirstytus pagal sektorius, tipą ir projekto pobūdį, numatant, kad į 30 % darbo vietų, reikalingų sutarties vykdymui, būtų priimami jaunesni nei 36 metų asmenys ir moterys, taip pat būtų pateiktas sertifikatas, patvirtinantis įmonių vykdomą lyčių lygybę. Prancūzijos NEGADP nustatyti nauji rodikliai, pagal kuriuos įmonės gali apskaičiuoti profesinę lygybę ir pažangą pagal veiksmų planą, o pagal Airijos ir Kroatijos NEGADP skiriamas finansavimas įmonėms, kurios vadovaujasi lyčių lygybės skatinimo kriterijais⁽¹¹⁾.

3.12. Iš 2022 m. liepos mėn. Europos Komisijos ataskaitos matyti, kad rengiant NEGADP diskusijos su ekonominiais ir socialiniais partneriais bei pilietinės visuomenės organizacijomis vyko neaktyviai ir nereguliariai. Socialiniai subjektai ir kitos pilietinės visuomenės organizacijos išreiškė didelį susirūpinimą dėl dalyvavimo veiksmų įgyvendinimo ir stebėsenos etape. Visų pirma lyčių klausimų ekspertai pažymi⁽¹²⁾, kad neturint patikimų, palyginamų ir tikslių duomenų, suskirstytų pagal lytį, bet visų pirma kokybiškų ir apimančių įvairias sritis bei sektorius, bus sunku įvertinti priemonių poveikį. – EESRK primygtinai rekomenduoja Europos, nacionalinėms ir regionų institucijoms į NEGADP įgyvendinimą, vertinimą ir stebėseną aktyviau įtraukti socialinius partnerius ir pilietinės visuomenės lygių galimybių organizacijas.

4. Nacionalinių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų aplinkybių vertinimas

4.1. EESRK pabrėžia, kad svarbu įgyvendinti JT Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m., kurioje lyčių lygybės (angl. *gender equality*) užtikrinimas laikomas vienu iš 17 tikslų, kartu su Europos Komisijos komunikate „Lygybės sąjunga. 2020–2025 m. lyčių lygybės strategija“⁽¹³⁾ dėl vienodo dalyvavimo įvairiuose ekonomikos sektoriuose ir vyrų bei moterų darbo užmokesčio skirtumo, nurodytais tikslais.

4.2. Lyčių lygybės strategija apima politiką ir veiksmus, kuriais siekiama kovoti su visų formų diskriminacija ir nelygybe, įskaitant LGBTIQ bendruomenes⁽¹⁴⁾, ir ji turi būti atskaitos taškas įgyvendinant NEGADP. EESRK pabrėžia, kad svarbu kartu su visomis suinteresuotosiomis šalimis įgyvendinti pagrindinius veiksmus, kuriais būtų siekiama užtikrinti vienodą dalyvavimą ir galimybes darbo rinkoje, sumažinti darbo užmokesčio už tą patį darbą skirtumą ir galimybių užimti aukšto

⁽¹⁰⁾ Lyčių aspektą skatinantys viešieji pirkimai yra novatoriška Europos Komisijos strategija, kuria siekiama skatinti investicijas į lygybę nustatant konkrečius dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose reikalavimus arba atlyginamųjų priemonių kriterijus, kuriais atsižvelgiama į lyties aspektą, arba sutarčių skyrimo kriterijus, apimančius socialinius parametrus. Lyčių aspektą skatinančiais viešaisiais pirkimais siekiama didinti lyčių lygybę darbo rinkoje, aukščiausias pareigas einančių moterų skaičių ir mažinti darbo užmokesčio skirtumą.

2022 m. paskelbta EIGE ataskaita *Gender-responsive public procurement: the key to fair and efficient public spending in the EU*, kurioje pateikiant atvejų tyrimus ir rekomendacijas nurodoma, kaip viešaisiais pirkimais galima nukreipti tinkama linkme ir remti lyčių lygybę gerinant viešųjų išlaidų veiksmingumą ir kokybę.

⁽¹¹⁾ Duomenys, surinkti atlikus EIGE analizę, žr. 1 išnašą.

⁽¹²⁾ 2022 m. balandžio mėn. paskelbtas Europos Parlamento informacinis pranešimas „*Gender equality in the Recovery and Resilience Facility*“, kuriame išreiškiamas susirūpinimas dėl kelių tyrimų, kuriuos nacionaliniu lygmeniu atliko mokslinių tyrimų centrai arba universitetai.

⁽¹³⁾ 2020 m. kovo 5 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. COM/2020/152 final.

⁽¹⁴⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Lygybės sąjunga. 2020–2025 m. LGBTIQ asmenų lygybės strategija“ (COM(2020) 698 final) (OL C 286, 2021 7 16, p. 128).

lygio vadovų pareigas trūkumą, taip pat užtikrinti lyčių pusiausvyrą sprendimų priėmimo ir politiniame procese. EESRK ragina skubiai priimti ir įgyvendinti Darbo užmokesčio skaidrumo direktyvą⁽¹⁵⁾, nustatančią nacionalinio lygmens priemones ir veiksmus, kuriais siekiama panaikinti atotrūkį, ir ragina atidžiai stebėti jo priežastis ir susijusią atsakomybę.

4.3. Aktyvesnio moterų dalyvavimo darbo rinkoje tikslas turi būti įgyvendinamas struktūriškai ir visapusiškai, atsižvelgiant į ekonominius, švietimo, socialinius ir kultūrinius kintamuosius, įskaitant atokias ir kaimo vietas. Šiuo tikslu reikia laikytis integruoto požiūrio, įtraukiant visas Europos, nacionalines ir regionų institucijas į veiksmingo socialinio dialogo su visais veikėjais ir įvairiais lygmenimis mechanizmus.

4.4. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad siekiant padidinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje, visos valstybės narės turi kuo skubiau įgyvendinti Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyvą (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1158⁽¹⁶⁾), kuria nustatomi minimalūs atostogų dėl šeiminių priežasčių standartai ir lanksčios darbo sąlygos darbuotojams, taip pat skatinamas vienodas abiejų tėvų priežiūros pareigų pasidalijimas, padedant pašalinti kliūtis laisvam šeimų pasirinkimui tapti tėvais.

4.5. 2019 m. ir 2020 m. konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos pagal Europos semestrą dėl veiksmų, kurių reikia imtis siekiant sumažinti lyčių nelygybę, paskatino kai kurias valstybes nares į NEGADP įtraukti lyčių aspektą⁽¹⁷⁾, tačiau, deja, šios pastangos įvairiose šalyse skiriasi.

4.6. Kalbant apie pandemiją ir jos poveikį moterims, konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos buvo pavienės ir atsitiktinės. 2022 m. tik trims šalims – Austrijai, Vokietijai ir Lenkijai – buvo pateiktos rekomendacijos, susijusios su moterų dalyvavimu darbo rinkoje ir vaikų priežiūros paslaugų teikimu, o dar 22 šalims buvo pateiktos nepalankioje padėtyje esančioms grupėms skirtos rekomendacijos⁽¹⁸⁾, dėl kurių buvo nustatytos netiesioginės priemonės dėl moterų užimtumo ar padėties, kurias sunku kiekybiškai įvertinti. EESRK pažymi, kad, atsižvelgiant į duomenis apie COVID-19 krizės poveikį moterų ekonominei ir socialinei padėčiai, būtų pageidautinos su lyčių lygybės klausimais susijusios konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos, kad NEGADP būtų skatinamas nuoseklus *ex ante* programavimas, įskaitant tikslines investicijas.

4.7. EIGE keliuose ataskaitose pabrėžė nevienodą pareigų šeimai pasiskirstymą, ypač vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugų, skirtų pagyvenusiems žmonėms ir neigaliesiems, srityje⁽¹⁹⁾. Šios pareigos yra viena iš pagrindinių menko moterų dalyvavimo darbo rinkoje priežasčių⁽²⁰⁾. Dėl izoliavimo ir mokyklų uždarymo padėtis pablogėjo. Atsižvelgiant į tai, reikėtų pažymėti, kad daugelyje NEGADP pripažįstamas nemokamų priežiūros paslaugų ir profesinio bei asmeninio gyvenimo ir profesinės veiklos derinimo priemonių ryšys ir nustatytos konkrečios priemonės, pirmenybę teikiant vaikų priežiūros paslaugų gerinimui⁽²¹⁾.

4.8. Šios paslaugos taip pat turi būti prieinamos nepasiturinčioms šeimoms, peržiūrint kainų nustatymo kriterijus, kad visi galėtų lengviau jomis pasinaudoti. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas tam, kad visos visų tipų ir lygių mokyimo įstaigos būtų skatinamos dirbti visą darbo dieną, parengiant mokyklinės ir užklausinės veiklos programas, ir kad būtų diegiamos papildomos ikimokyklinio ugdymo įstaigų paslaugos, pavyzdžiui, priešmokyklinio ir pomokyklinio ugdymo paslaugos, taip pat didinama vieša mergaičių ir berniukų vasaros stovyklų pasiūla. Tai netiesioginės priemonės, kurioms reikia rasti užtikrintų ir ilgalaikių investicijų, kurios, deja, nėra numatytos NEGADP, kuriuose numatytas vidutinės trukmės ir ilgalaikis išteklių programavimas.

⁽¹⁵⁾ Dėl pasiūlymo dėl direktyvos dėl darbo užmokesčio skaidrumo deramasi trilogė.

⁽¹⁶⁾ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrinių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES (OL L 188, 2019 7 12, p. 79).

⁽¹⁷⁾ 2021 m. spalio mėn. paskelbtas Europos Parlamento pranešimas, Konkrečiai šaliai skirtos rekomendacijos ir ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planai. Teminė apžvalga. Su lytimi susiję klausimai“.

⁽¹⁸⁾ Žr. 14 išnašą.

⁽¹⁹⁾ Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Šeimos narių, prižiūrinių neigaliuosius ir vyresnio amžiaus asmenis, vaidmens (OL C 75, 2023 2 28, p. 75), kurioje pateikiama daug rekomendacijų dėl priemonių.

⁽²⁰⁾ EIGE ataskaita *Gender Mainstreaming – Gender stakeholder consultation* (Lyčių aspekto integravimas. Konsultacijos su suinteresuotaisiais subjektais lyčių klausimais), 2019 m.

⁽²¹⁾ Žr. 1 išnašą.

4.9. EESRK norėtų, kad užimtumo centrų darbuotojams būtų rengiami mokymai, susiję su lyčių aspektu, siekiant formuoti ir skleisti kultūrą be lyčių stereotipų. Kartu svarbu skatinti įmonių ir veiklos vykdytojų partnerystę užimtumo ir mokymo srityse, siekiant skatinti moterų integraciją sektoriuose, kuriuose daugiausia dirba vyrai.

4.10. EESRK pritaria tam, kad įmonėms, priimančioms į darbą moteris, kurioms taikoma aktyvi politika, siūlomos stabilios darbo sutartys ir geros darbo sąlygos, būtų skiriamos paskatos. Be to, svarbios priemonės, kuriomis skatinamas ir remiamas savarankiškas verslumas, visų pirma tikslinė parama finansiniam ir vadybos mokymui ir galimybės naudotis finansinėmis priemonėmis ⁽²²⁾.

5. Konkretūs vertinimai

5.1. Krizė labai paveikė moteris, kurios dažnai yra priverstos imtis net ir nekvalifikuoto darbo. Be to, moterims vis dažniau tenka ne savo noru dirbti ne visą darbo dieną. Siekiant pakeisti šią tendenciją ir padidinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje bei skatinti kokybišką ir kvalifikuotą užimtumą, pirmiausia reikia stiprinti tiesiogines ir netiesiogines priemones NEGADP.

5.2. Siekiant sumažinti lyčių nelygybę, EESRK rekomenduoja rengti NEGADP koordinuotai ir taip, kad jie papildytų visus kitus Sąjungos išteklius bei programas, pradedant sanglaudos politikai skirtais ištekliais ir programomis.

5.3. Dėl esamų lyčių skirtumų ir nelygybės viešojoji politika nėra neutrali lyčių atžvilgiu, todėl svarbu, kad visos institucijos – Europos, nacionalinės ir vietos – patvirtintų biudžeto sudarymą atsižvelgiant į lyčių aspektą kaip mokesčių politiką papildantį dokumentą. Todėl EESRK rekomenduoja numatyti, kad biudžeto sudarymas atsižvelgiant į lyčių aspektą būtų privalomas pagal Europos semestro programą ⁽²³⁾.

5.4. EESRK įspėja dėl rizikos, kad sukūrus ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę gali padidėti skirtumai kai kuriuose gamybos sektoriuose, pavyzdžiui, žaliajame ir skaitmeniniame. Nors lyčių lygybė yra kompleksinis prioritetas, neįsiimant konkrečių ir išmatuojamų veiksmų, kuriais būtų skatinamas moterų užimtumas, be kita ko, atsižvelgiant į aukštą kvalifikaciją sektoriuose, kuriuose dirba daug moterų, kyla rizika, kad vyrų ir moterų užimtumo skirtumas dar labiau padidės, todėl kyla grėsmė, kad moterys toliau patirs segregaciją ir dirbs menkiau apmokamus darbus.

5.5. NEGADP turėtų būti nustatyti palyginami rodikliai, pagal kuriuos būtų galima įvertinti pažangą šiose srityse: vienodas darbo užmokestis, galimybės patekti į darbo rinką pagal sektorius, darbo ir namų ruošos laiko derinimas, lengvatinis kreditas, moterų verslumo ir savarankiško darbo skatinimas.

5.6. Pirmenybė turėtų būti teikiama paskatomis sudaryti su moterimis neterminuoto darbo sutartis, o ne kitoms paskatomis, ir jos neturėtų būti įtrauktos į valstybės pagalbos žemėlapi.

5.7. Geresnis darbo ir namų ruošai skirto laiko derinimas yra vienas iš pagrindinių tikslų siekiant visapusiškai išnaudoti moterų potencialą darbo rinkoje ir padidinti įmonių našumą. Todėl EESRK mano, kad pirmiausia reikia investuoti išteklius į darbo ir priežiūros derinimo paslaugas ne tik užtikrinant papildomas paslaugas vaikų darželiuose ir skatinant laipsnišką nemokamų švietimo paslaugų teikimą nuo 0 iki 3 metų mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, bet ir didinant investicijas į ilgalaikę pagalbą ir priežiūros paslaugų teikimą.

5.8. Siekiant su paslaugomis, kurios padeda derinti profesinę veiklą ir priežiūrai skiriamą laiką, susijusių tikslų, turi būti įdarbinami konkretūs specialistai ir užtikrinamas šias paslaugas teikiančių darbuotojų, kurių šiuo metu dauguma yra moterys, tęstinis mokymų.

⁽²²⁾ Ispanijos NEGADP skiriama 36 mln. EUR siekiant padėti startuoliams vadovaujančioms verslininkėms; pagal Italijos NEGADP sutelkta 400 mln. EUR moterų dalyvavimui verslo veikloje remti.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Investicijų, skiriamų atsižvelgiant į lyčių aspektą – būdo didinti lyčių lygybę Europos Sąjungoje (OL C 100, 2023 3 16, p. 16), kurioje pateikiami pasiūlymai, kaip skatinti investicijas į moterų verslumą.

⁽²³⁾ 2022 m. birželio mėn. Europos Komisijos paskelbtas diskusijų dokumentas *Gender Budgeting Practices: Concepts and Evidence* (Biudžeto sudarymas atsižvelgiant į lyčių aspektą. Konceptai ir įrodymai),

5.9. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad svarbu nuostatą dėl atlyginamųjų priemonių už moterų įdarbinimą taikyti visiems viešiesiems pirkimams, siekiant remti įmones, kurios įsipareigoja kurti stabilias darbo vietas, didinti socialinę įtrauktį ir mažinti lyčių užimtumo skirtumus.

5.10. Lyčių nelygybė mokslo srityje yra labai didelė ir atsiranda jau pradinio ugdymo etapuose. Deja, tik į kelis NEGADP įtrauktos priemonės, kuriomis siekiama didinti moterų dalyvavimą technikos ir mokslo institutuose bei gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos universitetinių studijų programose. Todėl reikia konkrečių investicijų į mokymo planus, kad mergaitės būtų skatinamos dalyvauti mokslo veikloje, taip pat į mokslinius tyrimus ir plėtrą, be to, reikia investicijų ir naujų formų paramos tiksliniams projektams, kad būtų užtikrintas aktyvesnis moterų dalyvavimas su inovacijomis susijusioje veikloje. Šios priemonės turės teigiamą poveikį vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu, todėl jas reikia programuoti laikantis strateginio požiūrio.

5.11. EESRK mano, kad taip pat svarbu imtis veiksmų mokesčių srityje, pavyzdžiui, vadovaujantis Europos Komisijos nurodymais ⁽²⁴⁾ ir nacionaliniais teisės aktais, mažesnes vidutines pajamas (tai dažniausiai yra moterys) gaunantiems namų ūkiams taikyti mokesčių lengvatas jų papildomoms pajamoms. Taip pat svarbu taikyti pajamų mokesčių lengvatas mažiau pasiturinčioms nepilnomis šeimoms.

5.12. Be NEGADP nustatytų priemonių, EESRK kaip papildomas politikos priemonės siūlo nustatyti privalomą lyčių lygybės sertifikavimą, siekiant sumažinti lyčių nelygybę ir pagerinti moterų darbo sąlygas, kovoti su smurtu dėl lyties ⁽²⁵⁾, vedant derybas su socialiniais partneriais skleisti pažangaus darbo modelį ir skatinti moterų, grįžusių į darbą po motinystės atostogų, savanorišką darbą ne visą darbo laiką, apmokamą pagal nacionalinę praktiką ir teisės aktus.-

5.13. EESRK palankiai vertina ataskaitoje pateiktą Europos Komisijos metodą, pagal kurį numatoma stebėti atskirų šalių NEGADP numatytus veiksmus lyčių aspektu. Bus svarbu, kad vykdant Europos Komisijos misijas skirtingose valstybėse narėse ypatingas dėmesys būtų skiriamas su lyčių lygybe susijusioms priemonėms ir užtikrinamas skaidrių ir prieinamų duomenų tvarkymas.

5.14. EESRK rekomenduoja, kad ekonominiai ir socialiniai partneriai bei pilietinė visuomenė visapusiškai dalyvautų įgyvendinant, stebint ir vertinant NEGADP, be kita ko, pasitelkiant specialias vadovaujančias darbo grupes Europos ir nacionaliniu lygmenimis, kad būtų skatinamas koordinuotas lyčių lygybei skirtų iniciatyvų planavimas.

Bruselis, 2022 m. gruodžio 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ Žr. 10 išnašą.

⁽²⁵⁾ Valstybės narės raginamos ratifikuoti TDO konvenciją Nr. 190 dėl smurto ir priekabiavimo darbo vietoje, kurią šiuo metu yra ratifikavusios tik dvi Europos šalys.